

VÝCHODISKA A CÍLE MATURITNÍ ZKOUŠKY

Tento materiál analyzuje nedávný vývoj a současný stav maturitní zkoušky a doporučuje východiska a cíle pro stanovení maturitní koncepce v budoucnu. Na jeho základě Asociace středoškolských češtinářů formuluje své odborné stanovisko pro ministerskou komisi jednající o budoucí podobě maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury.

CELKOVÝ STAV A JEHO PŘÍČINY

Po r. 1989 se možnost středoškolského studia otevřela pro většinu populace. Rozšíření vzdělávací nabídky však bylo mylně ztotožněno se samotným vzděláním a vyústilo ve změny, které s nárůstem kvantity přinesly značný pokles kvality. Přebujelá soustava škol poskytujících středoškolské vzdělání a kapitální způsob jejich financování (normativ na žáka) vedly mnohde k devalvaci úrovně výuky, přizpůsobující se úrovni žáků. Následně logicky upadla i prestiž maturitní zkoušky v očích odborné i laické veřejnosti, neboť o dosažení maturitního vysvědčení rozhodují často faktory více ekonomické než vzdělávací. Část žáků totiž sice získávala maturitní vysvědčení, avšak **nikoli odpovídající vzdělání**.

Tento stav je při současném poměru maturantů vůči celému populačnímu ročníku zákonitý, a v dosavadním systému neřešitelný. I kdyby se podařilo využít nejrůznějších rezerv, které současná výuka na středních školách má, není možné změnit **míru studijních předpokladů** celé populace.

ZMĚŇME MATURITNÍ STRATEGII NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH

Je zřejmé, že na třetím stupni je třeba **změnit celou maturitní strategii**. Nejde přitom samozřejmě o „úřední“ určení počtu středoškoláků s maturitou! Na druhé straně základem fungování pedagogického systému by neměl být počet žáků ani úroveň nejslabších z nich. Optimem by tu měla být co nejvyšší vzdělanostní laťka, minimem (na středních školách) pak **garantování nejnižší možné úrovně znalostí a dovedností**, kterou je ještě možno označit za **maturitní**. Tu zajišťuje plnění didaktických cílů každého oboru, stanovených konsensem odborníků v závazných pedagogických dokumentech (pro střední školy s maturitou v RVP–ŠVP a Katalozích požadavků).

Současně by vzdělávací soustava měla zůstat dostatečně pružná, aby každý, kdo skutečně disponuje předpoklady k získání komplexního maturitního vzdělání, mohl v případě svého zájmu a odpovídajícího studijního úsilí toto vzdělání získat i dodatečně, například cestou nástavbového studia.

ZÁKLADNÍ VÝCHODISKA MATURITNÍ KONCEPCE

1. Je nutno konsensuálně a s dlouhodobou perspektivou stanovit, které předměty maturitní zkoušky budou povinné pro všechny středoškoláky. To jest takové předměty, jimž bude stát předepisovat podobu a jež bude centrálně vyhodnocovat, a tudíž u nich i garantovat onu nejnižší akceptovatelnou úroveň dosažitelného vzdělání a srovnatelnost výstupů různých škol (dnešním termínem: společná část).¹

¹ Potřebu srovnatelnosti tu názorně dokládá zkouška z cizího jazyka, která by měla naplňovat obecné mezinárodní standardy SERR.

Ostatní předměty by zůstaly v režii a garanci jednotlivých škol (dnešním termínem: profilová část).

2. Stanovení povinných předmětů u státní maturity je věcí dalších diskusí. Nejpřirozenějším minimem se jeví český jazyk a literatura a cizí jazyk; ASČ považuje za vhodné, aby třetím z nich byla matematika jako reprezentant oborů exaktních, jak navrhuje i ministerská komise.

3. Nepovažujeme za možné vrátit se k maturitní zkoušce v podobě před r. 2011. Je třeba zdůraznit, že **zkouška v letech 2011 a 2012 měla výrazné klady**, zejména v **metodické oblasti**: např. v českém jazyce a literatuře zásadní posun ke čtenářství a práci s textem. Současně je ovšem třeba zohlednit i to, že část žáků a pedagogů vnímá negativně ty části zkoušky, které byly v r. 2012 plně centralizované.²

PŘECHODNÉ OBDOBÍ MATURITNÍ KONCEPCE

V současné době se rozhodnutím ministra školství nacházíme v přechodném období (maturitní ročníky 2013–2014; pokud se však mají principy dlouhodobé maturity stanovit 4 roky dopředu, potrvá přechodné období do maturitního roku 2017, tj. ročníku 2016–2017). V něm se zatím pro ročníky 2013 a 2014 udržela státní (společná) část, byť v modifikované podobě v koncepci povinných a volitelných předmětů, se zrušením dvou úrovní a s návratem hodnocení maturitních slohových prací z českého jazyka do škol.

Pro budoucí model existují však i předběžné úvahy o zrušení komplexnosti zkoušky z českého jazyka a literatury ve společné části a ponechání pouze maturitního testu; zadávání a hodnocení maturitní slohové práce a ústní zkoušky by tak bylo přesunuto plně do škol. Není vyloučeno, že by se toto zjednodušení a „zlevnění“ maturity mohlo dotknout i zkoušky z cizích jazyků.

Teze 1

S takovým minimalistickým pojetím státní maturity nelze souhlasit. Došlo by totiž k úplnému odtržení maturitního testu (v gesci centra) od maturitní slohové práce a ústní zkoušky (v gesci školy). Stát by tak zcela ztratil kontrolu nad metodikou zadávání i hodnocení dvou třetin maturitní zkoušky. Struktura maturitní zkoušky přece nemůže nerespektovat fakt, že právě v případě českého jazyka a literatury (a nepochybně i jazyků cizích) je nutno ověřit minimální maturitní úroveň nikoli pouze souborem testových úloh, nýbrž **komplexní zkouškou, zahrnující také písemné a ústní vystoupení žáka** – a to v rámci jedné a téže státní maturitní zkoušky. Jedině tak je možné zajistit, že budou srovnatelně prověřeny dovednosti v širokém spektru kompetencí, jež se od maturanta v jazycích vyžaduje. Je didakticky zcela nenáležitě, aby v předmětu, jehož hlavním cílem je budovat řečové

² Důvodů je zde více. Mezi nikoli nepodstatné patří naprostý nezvyk na novum, jež bylo v r. 2012 zavedeno (jde např. o to, že vzdělání – včetně finální zkoušky – je podle české tradice spjato s osobností konkrétního učitele, zatímco centrální zadávání i hodnocení zkoušky tuto roli jakoby odosobňuje). Bohužel tu existuje i neochota či neschopnost některých učitelů a maturantů přijmout zvýšené nároky i větší riziko neúspěchu, jež s sebou centralizovaná zkouška přináší (hlasitě se ozvali i rodiče maturantů, kteří neuspěli v českém slohu). Konečně velkou roli sehrála cílená antimaturitní kampaň některých zájmových skupin, jejíž často nedůvodná razantnost některé problémy zveličila. Prakticky všem těmto námitkám či negativním emocím se dalo čelit, kdyby centrum nebylo podcenilo propagaci a vysvětlování cílů centralizované státní maturity a kdyby bylo přinejmenším v češtině zavedlo dvouleté přechodné období, v němž by centrální hodnotitelé slohových prací pouze monitorovali a metodicky korigovali hodnocení učitelů na školách.

kompetence, kandidát při maturitní zkoušce nebyl dostatečně, či dokonce vůbec prověřován z ústního projevu a aktivních stylizačních dovedností.

Teze 2

Pro **přechodné období** lze ovšem u češtiny jistě souhlasit se současným ministerským modelem společné části: maturitní test necht' se zatím zásadně nemění; centrálně necht' je stanovena metodika zadání a oprav slohové práce, zatímco opravy samé a jejich hodnocení se vrátí na školy (ideálně však s paralelním **poradním** hodnocením certifikovaných hodnotitelů z centra); u ústní zkoušky necht' rozhodují atestovaní hodnotitelé ze škol. Důležité je, aby byla i v letech 2014–2017 **zachována komplexnost** maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury, tj. aby ve společné části **nedošlo k redukci této zkoušky na pouhý maturitní test** a k přesunu zadávání a oprav slohových prací a metodiky ústní zkoušky plně do gesce škol.³

Pro **období 2018+** navrhujeme návrat k posílení centrálních prvků společné části (státní maturity), jak je to dnes typické pro moderní evropské maturity, zejména nejprestižnější a nejrespektovanější Diploma Programme projektu International Baccalaureate. Předchozí období by sloužilo mj. k tomu, aby žáci, učitelé i veřejnost byli na tento přechod v klidu a s dostatečným časovým předstihem připravováni. ASČ má pro období 2018+ připraven předběžný návrh celkového modelu maturitní zkoušky; hodlá jej – stejně jako tato Východiska a cíle – předložit k široké veřejné diskusi.

Teze 3

Rozhodnutí o nastavení maturitních parametrů by mělo padnout nejpozději **na podzim 2013**. Plně totiž nový systém může naběhnout právě až pro žáky, kteří budou maturovat v r. 2018. Do té doby bude trvat zmíněné přechodné období, v němž by se dramatické změny dít neměly: měnit výrazně podmínky v průběhu studia je možné jen ve výjimečných případech, jako byly např. roky 1989–1993.

CÍLE KOMPLEXNÍ MATURITNÍ ZKOUŠKY

Maturitní zkouška má ve vzdělávací soustavě řadu vzájemně provázaných cílů, a to v oblasti **správní, kontrolní, metodické** a obecně **výchovně-vzdělávací**. V úhrnu je třeba usilovat o vytvoření funkčního, stabilního, ale současně dostatečně flexibilního modelu, jenž by byl respektován školami i širokou veřejností.

Cíle maturitní zkoušky⁴:

- zajistit objektivní hodnocení žáka;
- vytvořit nástroje, díky nimž by žák mohl posoudit úroveň hodnocení vlastního výkonu a díky nimž by v případě potřeby mohlo být jeho hodnocení objektivně přezkoumáno;
- motivovat žáka k výkonu, který odpovídá jeho nadání a studijnímu úsilí;
- motivovat učitele k tomu, aby žáka vedl ve výuce i při vlastní maturitní zkoušce k výkonu co nejvíce se blížícímu kandidátovu maximu;

³ Při vytváření funkčního systému kontroly zadání a hodnocení zkoušek rozhodně nedoporučujeme nejruznější „huránápady“ typu zveřejňování písemných prací na webu školy: hrozí nebezpečí, že nezůstanou anonymní. Kategoricky pak odmítáme zveřejňování jakýchkoli maturitních žebříčků: o kvalitě výuky vypovídají jen velmi málo a nepřesně a podléhají nesmyslným interpretacím nedostatečně informované veřejnosti.

⁴ První dva lze naplnit pouze u centralizované státní maturity, a to i tam pouze v optimálním případě, kdy všechny její mechanismy budou fungovat správně.

- zajistit naplnění minimálního maturitního standardu (vycházejícího z Katalogů požadavků k maturitní zkoušce), který by mj. žákovi zaručoval možnost ucházet se o studium na vyšším vzdělávacím stupni, zejména na vysoké škole;
- poskytnout vyučujícím přímou metodickou a obecně odbornou podporu, a příznivě tak ovlivňovat zkoušku i výchovně-vzdělávací proces;
- včas zachycovat signály týkající se problematických míst maturitní zkoušky, ale i výchovně-vzdělávacího procesu obecně;
- poskytnout budoucím zaměstnavatelům a vysokým školám objektivní a srovnatelnou informaci o předpokládaných a požadovaných dovednostech maturantů.

Březen 2013